

POLJSKA POEZIJA OSEMDESETIH LET

V svojem zadnjem pregledu sodobne poljske poezije (Sodobnost 1978/10, njegov naslov — *Na poljsko temo* — je igral na dvojni pomen besede »tema«) sem, sklicujoč se na zgodnejše predstavitev v Sodobnosti, Dialogih in študentovski Tribuni, posebej izpostavila nekaj skupin pesnikov. Poglejmo po vrsti, kaj se je od tega časa spremenilo.

1. Omenjeni »patriarhi« (Żażyk, Iwaszkiewicz, M. Jastrun) so kmalu potem umrli in se s tem s svojim delom — kot pravijo Francozi — umaknili v »frizider«. (Medtem je umrl tudi — sicer mlajši — Białoszewski, čigar delo pa je nespremenjeno in vedno bolj živo.) Ob njih sem hvalila Kocbeka, nisem pa spregovorila o njegovem pesniškem bratu — Czesławu Miłoszu: takrat se o tem pesniku — emigrantu na Poljskem sploh ni smelo pisati in zato ga v predstavitvi določenega trenutka v tamkajšnjem pesniškem življenju nisem omenjala (ob tem, ko sem istega leta pripravila izbor njegovih pesmi za ljubljanski radio). Ogromno spremembo v poljsko pesniško življenje je prinesla prav podelitev Nobelove nagrade temu pesniku leta 1980 in vzporedni politični dogodki (razmah Solidarnosti): od tega leta je Miłosz v poljski poeziji popolnoma prevladal in vsa osemdeseta leta je — ne glede na vojno stanje — imel neverjeten vpliv.

2. Pri drugi skupini (Herbert, Karpowicz, J. M. Rymkiewicz, Szymborska, Różewicz, Bryll, T. Nowak, Harasymowicz) sta svojo pozicijo v literarnem življenju izgubila Karpowicz (ki živi zdaj — kot privatnik — v Ameriki) in Harasymowicz, ta predvsem zaradi politične opcije (ni šel v »ilegalo«), pa tudi zaradi vedno večje dolgovernosti v pesmih. Izreden »diktator duš« je postal Zbigniew Herbert, ki šele v najnovejšem času vzbuja med najmlajšimi kakšen pomislek.

3. in 4. Ob omembi »Wspólności« (»Skupnosti« — spadala je v t. i. »novo privatnost«) in — zgodnejšega — t. i. »novega vala« (predstavljen je bil — kot njegov vodja — J. Kornhauser) je več mojih simpatij imela prva orientacija (ker jim je šlo — kot sem napisala — »bolj za osebno svobodo kot pa za ideološki program«), vendar pa so v političnih osemdesetih letih podobno čuteči pesniki prav zaradi take usmerjenosti izgubili svoj vpliv. Upam, da vsaj nekateri med njimi (npr. Zawistowski) ne bodo popolnoma izginili iz vsepolskega obtoka; v zadnjem času se iz bližine te smeri vidneje uveljavlja G. Musiał (roj. 1952), že prej v osemdesetih letih je bil dovolj opažan P. Sommer (roj. 1948 — predstavila sem ga v Dialogih 1984/4).

Zato pa je tisti del »novega vala«, ki je bil najbolj glasno protirežimski, doživel izreden uspeh, pa če so njegovi pesniki živeli v tujini (Zagajewski, Barańczak) ali doma (R. Krynicki — v zborniku Vilenica 87 ga je predstavil T. Pretnar, tako kot E. Lipsko v zborniku Vilenica 88). To pač zato, ker je najbolj avtentično literarno življenje na Poljskem v teh letih bilo prav tisto »illegalno«, z nastopi po cerkvah in publikacijami »samizdata«, in če je kdo stal bolj ob strani — čeprav kot somišljenik — je zelo hitro izgubljal svoje mesto (kot npr. Kornhauser, ki je prav pred kratkim vzbudil veliko pozornost s polemiko, uperjeno proti Polkowskemu in Maju ter njunim naslednikom — naslov članka: *Desetletje posnemovalcev*).

Zanimivo je, da se je npr. Zagajewski v tem času programsko spremenil za sto osemdeset stopinj in bi večino njegovih pesmi iz 80. let lahko mirne duše prišteli k »novi privatnosti«. To se mi je zdelo tako značilno, da sem v ta pregled uvrstila njegove pesmi iz zbirk iz leta 1983 in 1985. Nekoliko podobno pot je imel Barańczak, ki mu je na višine pomagalo mojstrstvo forme (tudi pri prevajanju sem vpetost v — čeprav ohlapne — rime občutila kot pomoč pri doseganju jasnosti dikcije, ne pa kot oviro — res pa je, da sem se trudila predvsem za ohranitev ujemanja naglašenega samoglasnika, v nekaterih pesmih, npr. v *Prvi peterki*, pa tudi za ohranitev njegove barve, tj. za enako zaporedno prehajanje naglašanih vokalov — iz a v e in i in o — iz kitice v kitico). V ozadju novega pesniškega okusa je bil pač Miłosz, največja avtoriteta tudi za naslednja dva uvrščena pesnika (Maj, Polkowski), ki sta v prvi polovici osemdesetih let začela veljati za najbolj reprezentativna »mlada« (tj. šele zdaj objavljajoča) ustvarjalca.

Ob njiju se zelo dolgo nihče od mladih ni mogel uveljaviti, posebej še, če je sodeloval pri državnih založbah, pa čeprav apolitično (kot npr. Żelazny) — tako določanje hierarhije je bilo tudi posledica nekakšnega polonističnega »terorja«, predvsem pod vodstvom krakovskega kritika Marjana Stale — šele sredi desetletja se je vedno pogostejše začelo pojavljati še (osamljeno) ime Zbigniewa Macheja (največkrat kot nekakšen dodatek obema omenjenima pesnikoma, kar pa se mi zdi globoko krivično).

Približno v letih 1986 in 1987 je kar naenkrat »izbruhnila« nova pesniška generacija, rojena v šestdesetih letih, zbrana predvsem okrog revije »*brulion*« (do zdaj je izšlo 16 števil). Ta odlična revija, ki je do 13. številke izhajala v »ilegali«, postaja vedno bolj puntarska (»nihilistična«) v vseh pogledih — mislim, da bo kmalu na poziciji, kakršno so imeli slovenski *Problemi* konec šestdesetih let, in vsak si lahko predstavlja, kako silovit prelom bo to z vsemi dozdašnjimi avtoritetami, vključno s starim Miłoszem.

Iz tega kroga sem izbrala tri avtorje (ki jih tudi sami najbolj cenijo), za zdaj v skupnem okviru (in zato z manjšim številom pesmi). Lahko bi dodala mogoče še Jacka Podsiadła in K. Jaworskega ali pa K. Koehlerja. Le-ta je morda zanimivejši kot literarni kritik — opozarjam na njegov esej *Kdaj je konec s poezijo* v varšavskem *Tygodniku Literackem*, ki izraža avtorjevo razočaranje nad najnovejšo pesniško zbirko Zagajewskega (*Platno*), češ da v njej pravzaprav ni več prave konkretnosti, pa tudi »doživljajočega osebka« ne: »Ampak poezija, da bi bila poezija, mora biti posamezen, neponovljiv glas; individuacija proti vsakršnemu posploševanju.« Marcin Baran, ki je tudi sam pesnik, je na nedavnem »shodu mladih pisateljev« v Krakovu (marec 1991) vse mlade pesnike razdelil v tri tokove in ob »estetih« in »zgodo-
vinarjih« (ki pa da se njihovo sklicevanje na zgodovino lahko nanaša tudi na komaj minule dogodke) najbolj poudaril prav »individualiste na kvadrat« (med njimi pa še posebej Wilczyka in Świątlickęga ter Podsiadła in Jaworskega).

Kot zadnja v tem izboru predstavljam dva popolna outsiderja. (Domnevam, da podobni »samotneži« obstajajo tudi po drugih delih Poljske, samo da zaradi ne-normalne situacije knjižnega trga — posledice politizacije celega »nenormalnega« desetletja in današnje komercializacije — za zdaj zanje še ne vemo.) Dodatna motivacija za predstavitev zadnjega pesnika je bilo tudi to, da bo Slovence verjetno zanimalo, kako piše v nekem drugem, tj. v »očetovem«* jeziku nečak Tomaža Šalamuna.

Katarina Šalamun Biedrzycka

* Po poljsko ne obstaja pojem »materin jezik«, ampak »očetovski jezik«.